

درسنامه فصل ۷ (آثاری از گذشته زمین) علوم تجربی - پایه نهم

تدوین: کوشکزاد - دبیر علوم تجربی

فسیل (سنگواره): آثار و بقایای اجساد جانداران در بین رسوبات و سنگ های رسوبی پوسته زمین.

ویژگی های سنگ های رسوبی: لایه لایه بودن - داشتن فسیل - وجود منابع با ارزش انرژی در آنها (نفت - گاز طبیعی - زغال سنگ)

* به سنگ های رسوبی کتاب تاریخ زمین لقب داده اند

* از فسیل ها به عنوان شواهدی برای تفسیر و بازسازی تاریخچه زمین استفاده می شود.

شرایط لازم برای تشکیل فسیل ها:

۱ - داشتن قسمت های سخت در بدن مانند: استخوان ، دندان، صدف، کیتین، آوند چوبی و ...

۲- دور ماندن جسد جاندار از عوامل فساد مانند (آب- اکسیژن- گرما- باکتری ها و جانداران دیگر)

۳- قرار گرفتن در محیط مناسب

مکانهایی برای فسیل شدن (بهترین مکان): محیط دریایی (محیط رسوبی) مثل دریاها و اقیانوس ها

به دو دلیل: ۱- رسوب گذاری بیشتر ۲- تنوع و تعداد جانداران

در محیط های غیر دریایی نیز به مقدار کم فسیل بوجود می آید مانند. دریاچه- باتلاق - مرداب- مواد نفتی- معادن نمک- یخچال ها- خاکستر های آتش فشانی

راه های تشکیل فسیل ها:

۱- فسیل شدن قسمت های سخت بدن جاندار مانند: فسیل استخوان ماهی و صدف

ب) فسیل صدف

نکل ۴- الف) فسیل ماهی

۲- تشکیل فسیل کامل: در صورتی که جاندار پس از مرگ در محیطی بدور از عوامل تجزیه کننده قرار گیرد

در این صورت قسمت های نرم بدن جاندار نیز فسیل می شود. مثال: ماموت ها در یخچال های طبیعی- به

دام افتادن حشرات در صمغ درختان- مرد نمکی در معادن نمک

ب) فسیل ماموت داخل یخچال های طبیعی

نکل ۵ - الف) فسیل عنکبوت به دام افتاده در صمغ گیاهان

۳- جایگزینی مواد معدنی به جای مواد آلی بدن جاندار : مانند جایگزینی ترکیبات سیلیسی و آهکی به جای

ترکیبات سلولزی در گیاهان

ب) آهک سنده

شکل ۶- توده درخت

الف) سیلیسی سنده

(در این نوع روش ترکیبات شیمیایی بدن جاندار تغییر می کند ولی شکل ظاهری بدون تغییر باقی می ماند).

۴- فسیل آثار و باقیمانده حاصل از فعالیت های زیستی جاندار مانند: راه رفتن - خزیدن - استراحت کردن - رد

پا - جای دندان - لانه ها - مدفوع و...

اطلاعاتی که از رد پای جانداران بدست می آید: نوع جانور - محل زندگی - نوع تغذیه - بزرگی و کوچکی جثه

جاندار - نحوه و سرعت حرکت - وزن آن

انواع قالب های فسیلی:

۱- قالب خارجی: اگر فقط آثار و شکل برجستگی ها . اجزای سطح خارجی صدف یا اسکلت جاندار در رسوبات

بر جای بماند و به فسیل تبدیل شود قالب خارجی تشکیل می شود.

آثار شیارهای قارچی صدف

۲- قالب داخلی: در صورتی که مواد و رسوبات نرم به داخل صدف یا استخوان بندی جاندار نفوذ کند و آثار

سطح داخلی بدنی جاندار در رسوبات ثبت و سپس سخت شود قالب داخلی بوجود می آید.

جعبه سیاه هواپیما: به کمک آن می توان اطلاعات فنی پرواز - صداهای کابین هوا و جزئیات پرواز را ضبط

کرد که به رنگ نارنجی روشن آن را پیدا کرده اند.

ویژگی های فسیل های راهنما را بیان کنید.

۱- در همه جا پیدا می شوند. ۲- تشخیص آن ها آسان است. ۳- نمونه های آنها فراوان است.

۴- متعلق به جانداران ساده هستند نه پیچیده ۵- محدوده سنی مشخصی دارند.

کاربردهای فسیل های راهنما: تشخیص نوع آب و هوای گذشته زمین- اثبات جابجایی قاره ها- تشخیص حدود خشکی ها و دریاهاى قدیمی، تعیین سن لایه های رسوبی، تشخیص طرز تکامل حیات و ...

کاربرد فسیل ها:

۱- سوخت های فسیلی ۲- اثبات جابجایی قاره ها ۳- تشخیص آب و هوای گذشته زمین ۴- تعیین عمق حوضه های دریایی ۵- کشف و نظم حاکم بر خلقت ۶- بازسازی و تفسیر شرایط گذشته زمین ۷- تعیین سن نسبی لایه های تشکیل دهنده پوسته زمین

*مراحل و فرایند تعیین محل ذخایر سوخت های فسیلی:

۱- تعیین محل های مستعد ذخایر فسیلی با تصاویر ماهواره ای عکس های هوایی و شواهد زمین شناسی

۲- بررسی وجود ذخایر با امواج لرزه ای و دورسنجی

۳- حفره های اکتشافی و نمونه برداری از لایه های داخل زمین

۴- مطالعه فسیل های ذره بینی در نمونه سنگ های اعماق زمین

فسیل موجودات ذره بینی از چه نظر اهمیت دارند؟ از نظر اقتصادی و تشکیل نفت و گاز

*وجود ذخایر زغال سنگ در یک منطقه ← بیانگر وجود جنگل و آب و هوای گرم و مرطوب در گذشته آن منطقه

*وجود معادن سنگ نمک و سنگ گچ در یک منطقه ← بیانگر شرایط آب و هوای گرم و خشک در زمان تشکیل آنها

*وجود فسیل مرجان در لایه های رسوبی کوهستان ← بیانگر وجود دریای گرم و کم عمق در گذشته است.

(مرجان ها در عمق کم و آب های گرم با دمای ۲۵ تا ۳۵ درجه سلسیوس زندگی می کنند مثل جزایر قشم و کیش)

*از عبارت «حال کلیدی برای گذشته» در چه مواردی استفاده می شود؟

بازسازی و تفسیر شرایط گذشته زمین- تعیین عمق حوضه های رسوبی- تعیین نوع آب و هوا در گذشته

در تعیین سن لایه های رسوبی باید به چه نکاتی توجه کرد؟

۱- در توالی لایه های رسوبی هر لایه از لایه بالایی خود قدیمی تر و از لایه زیرین خود جدید تر است (به شرطی که لایه های رسوبی وارونه نشده باشد)

۲- لایه های رسوبی هنگام تشکیل تقریباً افقی ته نشین می شوند، اگر از حالت افقی خارج شوند بیانگر تغییرات در مراحل بعد از رسوب گذاری است.

فعالیت

در شکل زیر اگر در لایه B فسیل راهنمایی به سن ۲۵۰ میلیون سال و در لایه D فسیل هایی با سن ۲۰۰ میلیون سال وجود داشته باشد: سن لایه C از ۲۰۰ میلیون سال بیشتر و از ۲۵۰ میلیون سال کمتر است (الف) سن تقریبی لایه های C و E چقدر است؟ و سن لایه E کمتر از ۲۰۰ میلیون سال است (ب) سن رگه آذرین F را با سایر لایه ها مقایسه کنید. رگه F از همه جوان تر است زیرا همه لایه های رسوبی را قطع کرده

